

Strateji baxış və Covid-dən sonrakı erkən yaş dövrünün gələcəyi

- ▷ *Pandemiya ailələrə güclü təsir edir, eyni zamanda yeni ideyaların müzakirəsi üçün imkanlar açır.*
- ▷ *Strateji baxış gələcək üçün yeni imkanların araşdırılması və onların reallaşdırılması üçün yolları müəyyən edir.*
- ▷ *2019-cu ilin sonuna təsadüf edən bu hesabat erkən yaş dövrü təhsili sektorunun 10 il bundan sonra necə olacağını araşdırır.*

Jo Voters

“Kapita”-nın təsisçisi və baş icraçı meneceri.
Qrinvill, Cənubi Kaliforniya, ABŞ.

Yaxın gələcəkdə Covid-19 pandemiyası uşaqlara və onların ailələrinə necə təsir göstərəcək? Mümkün təsirlərdən bir neçəsi aşağıda təqdim edilir: uşaqlarla çalışan işçilərin dolanışığının azalması nəticəsində yaranan psixoloji stresin göstərilən qulluğun keyfiyyətinə təsiri; sosial xidmətlərdən asılı olan ailələr tərəfindən hökumət qurumlarına qarşı inamın sarsıldılması; müxtəlif bölgələrdə bərabərsizliyin artmasına səbəb olan səyahətlərin azaldılması.

Amma bütün bunlara baxmayaraq, pandemiya nəticəsində yaranmış vəziyyət eyni zamanda yeni trendlərin sürətləndirilməsi və müvafiq məsələlərin həll edilməsi üçün imkanlar açan siyasi məkan yaratdı. Son iki il ərzində mənim təşkilatım “Kapita” KnowledgeWorks-la əməkdaşlıqda strateji proqnozlaşmanı tətbiq edərək, cəmiyyətdə baş verən qlobal dəyişiklikləri və onların balaca uşaqlara və ailələrin rifahına necə təsir edəcəyini tədqiq edir.

2019-cu ilin oktyabr ayında bizim dərc etdiyimiz “Çiçəklənən gələcəyin əsasları: balaca uşaqlar və ailələr üçün irəliləyən bir baxış”-da (“KnowledgeWorks” fondu və “Kapita”, 2019) 10 il bundan sonrakı dövrdə balaca uşaqların həyatına təsir edəcək amillərin proqnozu təqdim edilmişdir. Proqnozumuz həmçinin pandemiyadan sonrakı dövrdə qərarların verilməsi üçün müəyyən istiqamətlərə dair ideyalar təqdim edir.

Strateji baxışın məqsədi gələcək imkanları araşdıraraq, maraqlı tərəflər üçün yeni yolların düzlənməsini dəstəkləməkdən ibarətdir. Bizim strateji baxışımızın məqsədi fərziyyələri yoxlamaqdan, hazırkı dövrün trendləri və trayektoriyaları üçün alternativləri yaradıcı şəkildə təhlil edərək, hal-hazırda ağlabatan hesab olunan yanaşmaları sual altına qoymaqdan ibarətdir.

“KnowledgeWorks” komandası ilk dəfədir ki, strateji proqnozlaşdırma metodologiyasını erkən yaş dövrü sahəsinin araşdırılmasında tətbiq etdi. Əvvəlki illərdə təhsil sahəsi üçün təklif etdiyimiz 10 illik proqnozlar nəticəsində yeni araşdırmanın əhatəsinin genişləndirilməsinə ehtiyac yarandı və yeni araşdırma üçün müəyyən sahələrin ekspertləri ilə (pediatriya, sosiologiya, demoqrafiya, erkən yaş dövrü təhsili, dövlət siyasəti, və texnologiyanın fəlsəfəsi və etikası) müsahibələr aparıldı və müvafiq ədəbiyyatların təhlilləri həyata keçirildi.

Gələcəyin nişanələri (artefaktları)

Hesabat qarşıdakı onillikdə uşaqlar və onların ailələri üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına təsir göstərəcək 5 geniş trendə diqqət yetirməyə çağırır:

- 1. Sağlamlığa dair rəqəmli statistika:** yeni texnologiyalar və icma əsaslı səhiyyəyə yeni baxışlar balaca uşaqların və ailələrin rifah səviyyəsi və dəstəklənməsi yollarını dəyişir.
- 2. Dəyişikliklərin təhsil sahəsinə mesajları:** bir tərəfdən sosial və iqtisadi qeyri-müəyyənlik, digər tərəfdən isə təhsildə münasibətlərin vacibliyini göstərən yeni araşdırmalar erkən yaş dövrü təhsilində yanaşmaları dəyişdirir.
- 3. Müstəqillik anlayışı ilə bağlı boşluqlar:** balaca uşaqların “müstəqilliyi” anlayışına müxtəlif yanaşmalar nəsilər və mədəniyyətlər arasında gərginlik yaradır, bu da artan bərabərsizliklə uşaqlarda özünü birlikdə ifadə etmək imkanlarını məhdudlaşdırır.
- 4. “Genəlməmiş ictimai mühit” (cəmiyyətdə dəyişikliklər):** dəyişkən dəstək strukturları və məlumat mənbələri getdikçə müxtəlifliyi artan daha çox ailələrin yerdəyişməsinə və mənbələrə əlçatanlığını təmin edən üsulları dəyişdirir.
- 5. Qulluq göstərilməsi əsas hədəfdir:** bir tərəfdən, yeni iqtisadi və məşğulluq realıqları, digər tərəfdən isə əhalinin yaşlanması uşaqlara göstərilən xidmətlərin struktur və dəyərlərində gərginlik yaradır.

Hesabatımız yuxarıda göstərilən 5 trenddən qaynaqlanan çoxsaylı xəyali gələcək nişanələri (artefaktlar) təsvir edir. Gələcəkdə baş verə bilənləri təsəvvür etməyin məqsədi isə “bunları gerçəkləşdirmək istəyirikmi?” və “bunların gerçəkləşməsi üçün hansı çağırışlarla üzləşməli olacağıq?” kimi sualları qarşıya qoymaqdan ibarətdir. Hesabatdan seçilmiş gələcəyin 3 nişanəsi (müəllif bunları “artefakt” adlandırır) bu ideyanı işıqlandırır:

Birincisi, təsəvvür edin ki, “Pediatrik şəhər dizayneri” tipində bir iş elanı ilə qarşılaşmışsınız. Belə mütəxəssisin vəzifə borcu şəhərdəki ictimai nəqliyyat sahələrinin və parkların yeni modellərinin yaradılması üçün uşaqların inkişafına və rifahına dair elmi biliklərin tətbiqi təkliflərə çevrilməsini tələb edə bilər.

İkincisi, təsəvvür edin ki, hökumət “evlərə səfər” universal proqramını maliyyələşdirir. Proqramın hökumət tərəfindən maliyyələşdirilməsinə baxmayaraq, onun həyata keçirilməsinə müxtəlif sahələr üzrə ixtisaslaşmış fərqli təşkilatlar da cəlb olunurlar. Bu, provayder kimi sertifikatlaşmış həm özəl, həm dövlət təşkilatları, həm mənfəət üçün yaradılmış təşkilatlar, həm də səhiyyə təşkilatları ola bilər. Bu zaman valideynlər istədikləri provayderi özləri seçirlər. Təşkilatın vəzifəsi isə valideynlərlə əməkdaşlığın qurulması üçün fərdi və kreativ yolları müəyyən edərək, valideynlərin etibarını qazanmaqdan ibarətdir.

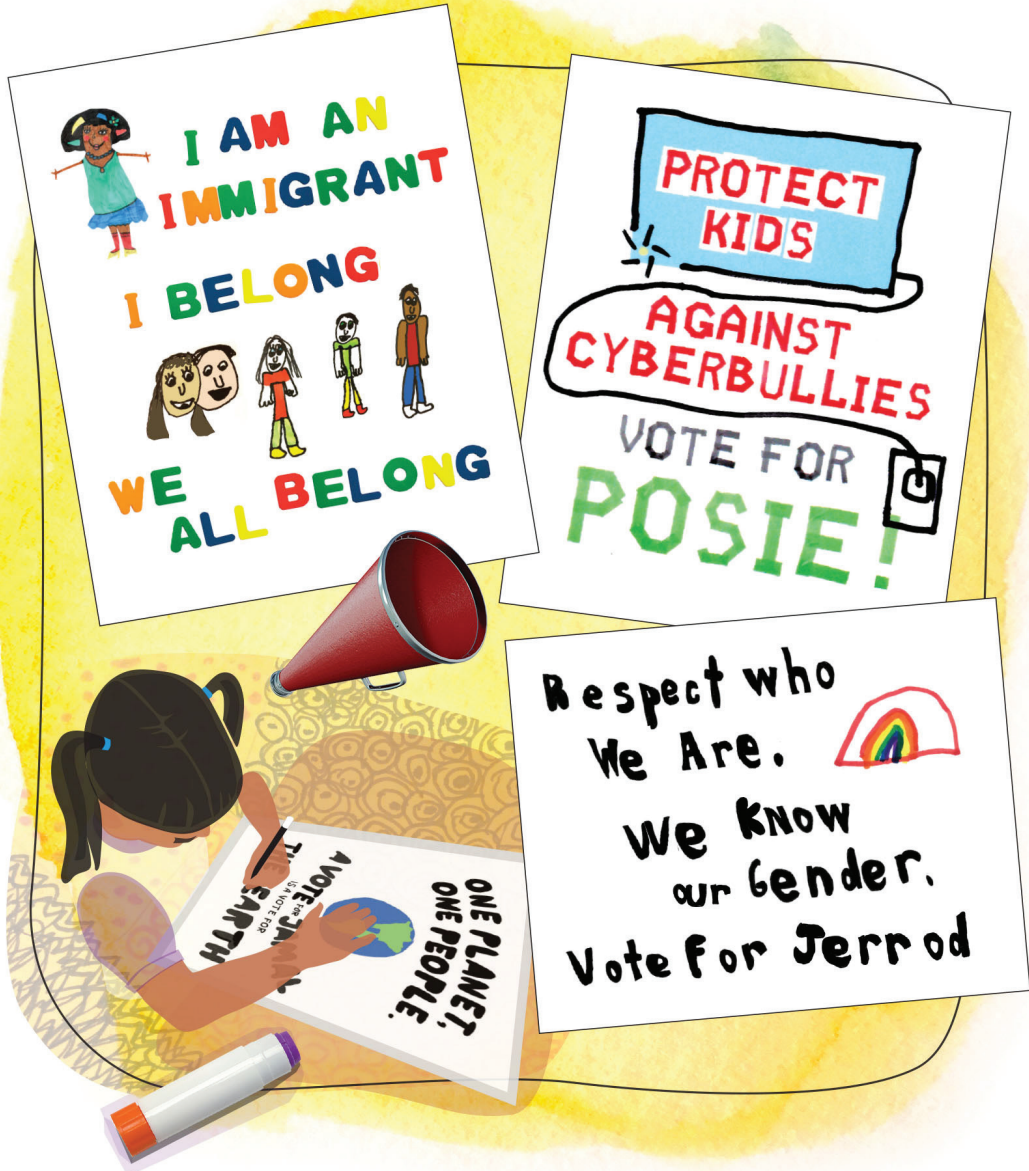
Üçüncüsü, “xidmət üçün əməkdaşlığı” təsəvvür edin. Burada qonşuluqda yaşayan insanlar qruplarda toplaşaraq, əlçatan və çevik xidmət növlərini özləri təşkil edirlər. Qrupun üzvləri olan ailələr iş qrafiklərini, xidmət növlərini və ödəmə imkanlarını müqayisə edir və bunun hər kəs üçün münasib həlli yollarını tapmağa çalışırlar. Burada ailələr arasında bərabər ödəmə və ya bərabər vaxtın sərf edilməsi vacib əmil olmaya bilər. Evdən işləyən üzvlər qrupun işini əlaqələndirir və uşaqlara baxmaq növbələşmə əsasında həyata keçirilir. Qeyri-müntəzəm iş qrafiki olan ailələr isə məsələnin daha çevik həlli yollarını taparaq, uşaqları qonşuların evlərində qoya bilərlər.

"Pandemiya dövrü global iqtisadiyyatının balaca uşaqlar üçün xidmətlərin mövcudluğundan əhəmiyyətli dərəcədə asılı olduğunu göstərdi (istənilən məkanda - evlərdə, bağçalarda, mərkəzlərdə)."

Covid-dən sonrakı imkanlar

Pandemiyadan sonra baş verənlər barədə nəticə çıxarmadan, əvvəlki ("normal") həyat tərzinə qayıtmaq məğlubiyyət olardı. Bütün çətinliklərinə baxmayaraq, pandemiya vəziyyəti bir çox yeni imkanlar üçün qapılar açdı. Məsələn, Pandemiya həyatımızın istər fərdi, istər ictimai, istərsə də global səviyyədə dünyanın digər tərəflərində yaşayan insanların, icmaların və xalqların sağlamlığından asılı olduğunu bizə öyrətdi. Uşaqlarımıza həmrəylik və birlik üçün təhsilin verilməsi gələcək illərin ən vacib vəzifələrindən olacaq. Biz "Kapita"da bunu "münasibətlər inqilabı" adlandırırıq.

Gələcəyə aid əsərlər: Vətəndaş iştirakını və məlumatlılığı təşviq etmək və uşaqların ehtiyaclarına və səslərinə ictimai qərarlarda baxılmasını təmin etmək üçün uşaq şuraları yaradıldı

Pandemiya dövründə bir çox insanların evdə (məsafədən) təhsil alması təhsil verənlərin və qulluq göstərənlərin işlərinin daha çox dəyərləndirilməsinə səbəb olmuşdur. Səhiyyə işçilərinin qəhrəman fəaliyyətini də nəzərə alsaq, gələcəkdə iqtisadiyyatın əsasının məhz bu xidmət sahələrindən təşkilinə təkan veriləcəyi və karyera seçimi üçün ən yüksək statusa malik olması kimi baxılacağı üçün şərait yaranır.

Pandemiya dövrü qlobal iqtisadiyyatın balaca uşaqlar üçün xidmətlərin mövcudluğundan əhəmiyyətli dərəcədə asılı olduğunu göstərdi (istənilən məkanda - evlərdə, bağçalarda, mərkəzlərdə). "Maraqlı tərəflər kapitalizmi" konsepsiyasına (Samans və Nelson, 2020) marağın artması işçilərin, səhmdarların və ya azyaşlı uşağı olan müştərilərin ehtiyaclarına və qayğılarına yönəlmiş korporativ qərarların qəbul edilməsi üçün daha çox diqqət ayrılmasına imkan verir.

Finlandiyanın strateji baxışı Covid-dən sonrakı dövr üçün yol xəritəsinin yaradılmasında digər ölkələr üçün nümunə ola bilər. "Milli baxış 2020" layihəsi növbəti onilliyin planlaşdırılmasında ölkəyə kömək edir. "Helsinki Demos" tədqiqat mərkəzinin futuroloqlar komandasının üzvünün dediyi kimi (Minkkinen et al, 2020):

Deyə bilərik ki, böhran bir anda gələcəyi açır: bu zaman gələcək artıq keçmişin mübahisəsiz davamı kimi görünür. Əksinə, bir çox məsələlər bizim üçün qeyri-müəyyən olsa da, mümkün olan kimi açılır.

→ Bu məqaləni buradan onlayn tapa bilərsiniz: earlychildhoodmatters.online/2020-21

MƏNBƏLƏR:

Capita. (2019, online). A relational revolution: rebuilding the good society. Capita Social. Available at: <https://www.capitasocial.org/capita-ideas/2019/6/21/a-relational-revolution-rebuilding-the-good-society> (accessed May 2020).

KnowledgeWorks Foundation and Capita. (2019). *Foundations for Flourishing Futures: A look ahead for young children and families*. Cincinnati OH/Greenville SC: KnowledgeWorks Foundation/Capita. Available at: <https://knowledgeworks.org/wp-content/uploads/2019/10/flourishing-futures-children-families.pdf> (accessed May 2020).

Minkkinen, M., Pouri, L. and Neuvonen, A. (2020). Foresight enables to prepare for crisis but also look beyond them. Demos Helsinki. Available at: <https://www.demoshelsinki.fi/en/2020/04/02/foresight-enables-to-prepare-for-crisis-but-also-look-beyond-them/> (accessed May 2020).

Samans, R. and Nelson, J. (2020). Taking stakeholder capitalism from principle to practice. World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/stakeholder-capitalism-principle-practice-better-business> (accessed May 2020).

"Erkən yaş dövrü əhəmiyyətlidir" nəşrinin məqaləsinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi Bernar van Leer Fondunun və Beynəlxalq Addım Addım Assosiasiyasının (BAAA) əməkdaşlığı çərçivəsində və BAAA-nın Azərbaycandakı üzv təşkilatı olan Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzinin dəstəyi ilə həyata keçirildi.

